

POLITIHØGSKOLEN

Kunnskapsdepartementet

Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

NORWEGIAN POLICE UNIVERSITY COLLEGE

Deres referanse:
22/1719

Vår referanse:
22/01043-2

Dato:
21.06.2022

HØRINGSSVAR - NOU 2022: 2 AKADEMISK YTRINGSFRIHET

Politihøgskolen viser til brev fra Kunnskapsdepartementet av 31. mars 2022, hvor NOU 2022:2 *Akademisk ytringsfrihet*, ble sendt på høring.

OVERORDNEDE INNSPILL

Politihøgskolen er enig i det prinsipielle poenget om at *ytringskultur* må bygges hver dag, og støtter særlig utredningens betoning av at det er ledelsens ansvar å sørge for rammer og strukturer som understøtter at akademisk ytringsfrihet er reell. Forskning på ytringer på arbeidsplassen viser at det ikke bare er opp til ansatte å ytre seg; ytringene må også tas imot av ledelsen og kollegafellesskapet (Bjørkelo & Eriksen, 2021).

At det stilles kvalitetskrav til akademiske ytringer, slik utvalget skriver (kapittel 3, s. 22), er etter vårt syn en noe tvetydig uttalelse som kan etterlate et litt uheldig inntrykk av at den akademiske ytringsfriheten utgjør en begrensning i den ytringsfriheten som alle borgere har. Konteksten viser at det ikke er dette utvalget mener. En presis definisjon er likevel viktig for å unngå misforståelser. Etter vårt syn vil den akademiske ytringsfriheten (se Rt. 2011 s. 1011 avsnitt 8), som er en underkategori av den generelle ytringsfriheten i et akademisk ansettelsesforhold, som *begrep* neppe oppstille kvalitetskrav til faglige uttalelser. Det er etter vårt syn mer presist å si at det er vitenskapsinterne saklighetsnormer, ytringsvettnormer og forskningsetiske normer som stiller kvalitetskrav til *ytringene* i forskning og formidling. Den akademiske ytringsfriheten bør forstås som en forutsetning for slike ytringer.

Det er altså ikke den akademiske ytringsfriheten i seg selv som har kvalitetskrav; kvalitetskravene stilles snarere til *utøvelsen av ytringene* som denne (rettslige) friheten med sin institusjonelle uavhengighet, muliggjør. Muliggjøringen er i sin tur et institusjonelt ansvar; lovlige ytringer fra ansatte i forsknings- og undervisningsstillinger skal ikke sanksjoneres eller knebles.

Det klare utgangspunktet er dermed at det ikke skal ha arbeidsrettslige konsekvenser for en fagansatt å uttale seg på en måte som ikke er i tråd med sosiale og faglige normer for forskning og formidling. Det er *fagfellesskapet* som skal utøve «kvalitetskontrollen» av

POLITIHØGSKOLEN

Pb. 2109 Vika, 0125 Oslo
Slemdalsveien 5
Tlf: 23 19 99 00
Org. nr: 974 761 017
www.politihogskolen.no
postmottak@pfs.no

Politihøgskolen Campus Bodø

Pb. 1407, 8002 Bodø
Universitetsalléen 1
Tlf: 23 19 99 00

Politihøgskolen Campus Stavern

Pb. 204, 3291 Stavern
Fredriksvern Verft
Helgeroveien 9
Tlf: 23 19 99 00

Politihøgskolen Campus Kongsvinger

Pb. 100, 2201 Kongsvinger
Motjernsvegen 21
Tlf: 23 19 99 00

akademiske ytringer, ikke staten eller institusjonen, og en slik kvalitetskontroll dreier seg primært om motargumenter og kvalitetsvurderinger i forbindelse med redaksjonelle valg om publisering i tidsskrift, bokanmeldelser o.l.; ikke om formelle sanksjoner.

TIL 6.3. HVA AKADEMIKERE KAN UTTALE SEG OM SOM VITENSKAPELIG ANSATTE

I en underutredning til NOU-en har Thue et al. (2021, s. 86 flg.) reist spørsmålet om akademisk frihet kan stille seg annerledes ved profesjonsutdanninger på grunn av «det særegne ved profesjonsfagene» (s. 90). Vi kan ikke se at det grunnleggende spørsmålet om akademisk frihet kan stille seg annerledes avhengig av om man utdanner profesjonsutøvere som politi eller sykepleiere, eller de mer klassiske universitetsfagene. Det må i hvert fall gjelde for spørsmålet om hvem som kan gripe inn overfor ytringer noen mener er kritikkverdige. Om en profesjonsutdanner uttaler seg på en måte som andre i fagfellesskapet mener ikke lar seg forene med yrkesrollen, får fagfellene argumentere for det på like fot. Vi mener altså – som utvalget – at man her må skille mellom vertikal kontroll og horisontal dialog.

«Profesjonsfag» er en bred kategori som dekker mange fagområder, men særlig særegne er profesjonsutdanninger som også er underlagt fagetater, slik som Politihøgskolen, Forsvarets høgskole og Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter. Den akademiske friheten *kan oppleves* som begrenset av at man utdanner for en etat eller profesjon. Profesjonsutdannere må selvsagt undervise i samsvar med rammeplaner mv. og profesjonsutøvelsens egne krav. Dette er likevel ikke til hinder for den akademiske ytringsfriheten underviseren har til å uttale seg kritisk og fritt i det offentlige rom, eller til å uttrykke alternative synspunkter i undervisningssituasjonen.

Vi vil videre peke på at det er av stor verdi at alle profesjonsutdannere benytter sin akademiske ytringsfrihet til å uttale seg i offentligheten og bidra til formidling av sin fagkunnskap. Det er en risiko for at man pålegger seg selvsensur og at ytringsrommet oppleves som begrenset for enkelte fagansatte, særlig på en institusjon som har to eller flere kulturer. Samtidig anerkjenner vi dilemmaene som knytter seg til å ytre seg i uniform (6.3.2.). Dette er særlig utfordrende, slik det også erkjennes i NOU'en, for uniformerte som er representanter for statsmakten, altså politi og forsvarsansatte, og hvor uniformens distinksjoner signaliserer plassering i et hierarki. For politiansatte er uniformen også et tegn på at man besitter offentlig myndighet. Uten at det skal legges hindringer for at man som tjenesteperson som også er faglig/vitenskapelig ansatt ved en akademisk institusjon, kan (og bør) benytte seg av sin akademiske ytringsfrihet, stiller representasjonen og dobbeltrollen etter vårt syn noen etiske forventninger om at det utvises en særlig bevissthet om å være tydelig med hensyn til hvilken rolle man har når man uttaler seg. Dette bidrar til at det er klart kommunisert når man uttaler seg på egne og fagets vegne, og når man ytrer seg som myndighetsperson eller på vegne av maktinstitusjonen man er en del av.¹ Det er derfor viktig at man er bevisst det etiske ansvaret som knytter seg til bruk av uniformen, og i hvilke kontekster og for hvilke fagtema uniformering bidrar til å tilsløre skillet mellom å opptre på vegne av statsmakten og å opptre på vegne av seg selv.

Vi støtter for øvrig henvisningen til det forskningsetiske «børet» (6.3.1), både i avveiningen av å uttale seg med tittel og institusjonstilknytning i ulike typer saker, og i den fagansattes vurdering av om det er hensiktsmessig å ikle seg uniform når hen som akademiker faktisk ytrer seg på egne og fagets vegne. Dette er det imidlertid den enkelte fagansattes ansvar selv å vurdere.

¹ Vi minner om at offentlig myndighet er strafferettslig vernet, blant annet i straffebudet mot forulemping som rammer nedsettende karakteristikker av offentlige tjenestepersoner fremmet under eller pga. utføringen av tjenesten (straffeloven § 156 annet ledd). Uniformen er i praksis viktig for hvorvidt gjerningspersonen har handlet med forsett om at den forulempede var en offentlig tjenesteperson som har krav på særlig respekt. Det ville være unaturlig å la dette straffebudet komme til anvendelse mot en forsker, selv om forskeren skulle uttale seg i uniform. Det er videre straffbart å uhjemlet bruke uniform eller «på annen måte» offentlig utgi seg for å ha offentlig myndighet etter § 165. Debatten dreier seg om hjemlet uniformsbruk og straffebudet er naturligvis ikke aktuelt i disse sakene. Men gjerningsbeskrivelsen er likevel interessant, fordi den tydeliggjør at bruk av uniform også rettslig er sett på som en måte å tilkjenne at man har offentlig myndighet på.

TIL 7.2.2 ENDRINGER I UNIVERSITETS- OG HØYSKOLELOVEN

Politihøgskolen er enig i de foreslåtte lovendringene. Vi vil særlig peke på at det er viktig at universiteter og høyskoler skal ha plikt til å sikre at ansatte og studenter får tilstrekkelig opplæring i og forutsetninger for utøvelse av akademisk frihet, herunder akademisk ytringsfrihet. Dette er viktig også for å sikre at uteksaminerte studenter har en grunnforståelse av prinsippene for akademisk frihet når de bekler stillinger i offentlig eller privat sektor. Det er på sin plass å fremheve at universiteter og høyskoler ikke kan instruere om innholdet i formidlingen – og ei heller sanksjonere faglige ytringer som institusjonen eller andre i fagfellesskapet er uenige i.

Vi støtter også at lovteksten løfter fram ansvaret for formidling. I praksis må forskere og fagansatte kunne prioritere mellom oppgaver, og også stå fritt til å vurdere om en forespørsel er innenfor hva de mener å kunne svare godt på. Men det er viktig å synliggjøre at den som har bidratt til å formidle faglig kunnskap til allmennheten, har utført en av sine kjerneoppgaver. Institusjonene bør også vurdere større fleksibilitet og arbeidsdeling mellom fagansatte når det gjelder å oppfylle samfunnsoppdragets krav til både formidling og undervisning. Det er institusjonens ansvar å levere på totalen i samfunnsoppdraget, ikke hver enkelt ansatt.

Til dette punktet vil vi også trekke fram forslaget i 7.3.1 om at institusjonenes utviklingsavtaler bør inneholde mål knyttet til formidling. Politihøgskolen har ikke utviklingsavtale (s.12), men en *resultatavtale* med Politidirektoratet. Det er ønskelig at også resultatavtalen har formidling som eksplisitt mål, og at kritiske faglig funderte ytringer både forventes og ønskes velkommen av oppdragsgiver og bevilgende myndighet.

VEDR. SPØRSMÅL SOM UTVALGET IKKE HAR FUNNET TID TIL Å VURDERE

Som utvalgets leder har fremholdt i en kronikk (Kierulf, 2022), er det flere spørsmål som utvalget ikke har funnet tid til å vurdere. Vi vil peke på at spørsmålet om *forskeres kildevern* til dels er uavklart i gjeldende rett. EMDs dom i [Gillberg-saken](#) fra 2012 ga lite gehør for forskeres kildevern, mens Høyesterett i Rolfsen-saken ([Rt. 2015 s. 1286](#)) ga et sterkt kildevern til en dokumentarfilmskaper av hensyn til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) [artikkel 10](#) om ytringsfrihet. I [personopplysningsloven § 3](#) og EUs personvernforordning (GDPR) [artikkel 85](#) er journalistiske ytringer likestilt. Disse reglene gjelder ikke kildevern, men viser at det i nyere regelverksutvikling legges til grunn at forskere og journalister har lignende behov for vern.

I juridisk litteratur (Efjestad & Selman, 2021, s. 342-343) er det fremhevet at «et manglende vern om forskerens kilder står i et noe anstrengt forhold til forskerens rett til å motta informasjon fra sine kilder». Lignende synspunkter er fremhevet av Holmboe (2018). Det kan etter vårt syn ha en nedkjølende effekt på visse typer forskning om reglene om forskeres kildevern er uklare, og vi tilrår at departementet tar opp spørsmålet.

Med hilsen

Nina Skarpenes
Rektor

Elisabeth H. Sæten
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.

Saksbehandler:
Avdelingsleder Lene Bomann-Larsen

KILDER

Efjestad, J. S. & Selman, C. (2021). *Taushetsplikt i forvaltningen*. Universitetsforlaget.

Holmboe, M. (2018). On Academic Freedom For Police Researchers. *Nordisk politiforskning*, 5(2), 124-140.

<https://doi.org/10.18261/issn.1894-8693-2018-02-03>

Kierulf, A. (2022, 2. april). Akademiske ytringer i teori og praksis. *Dagens Næringsliv*.

Thue, F. W., Vabø, A., Messel, J., Høydal, Ø. S. & Eriksen, A. (2021). *Et ytringsklima under press?: Akademisk frihet og ytringsfrihet i en brytningstid*. Oslo Metropolitan University Storbyuniversitetet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/et-ytringsklima-under-press/id2893147/>

Bjørkelo, B., & Eriksen, B. M. (2021). *Varsling i arbeidslivet: Arbeidsgivers og leders roller og ansvar*. Cappelen Damm Akademisk.